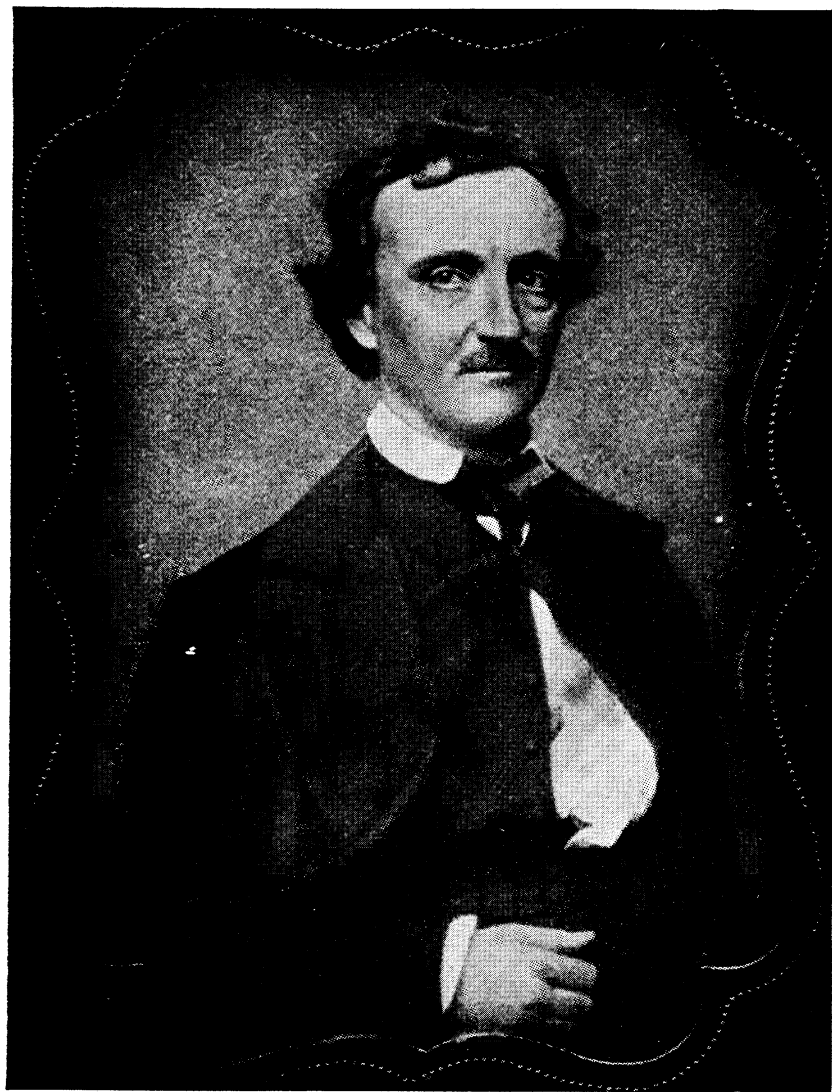

EDGAR
ALLAN POE

RAKKAUDEN
JA KUOLEMAN
LAULUJA

*Rakkauden ja kuoleman
lauluja*

Edgar Allan Poe

EDGAR ALLAN POE

Rakkauden
ja kuoleman
lauluja

SUOMENTANUT JA ELÄMÄKERRAN KIRJOITTANUT

O. NOUSIAINEN

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ

tammi

HELSINKI

näköispainos ntamo 2012
ISBN 978-952-215-219-0

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

www.ntamo.net

Copyright in Finnish by Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki

EDGAR ALLAN POEN KIRJALLINEN TUOTANTO

Romantikko — jännityskirjailija — runoilijanero

Euroopan kirjallisuudessa 1700-luvun lopulla ja viime vuosisadan alkupuolella vaikuttanut romantiikan valtavirtaus oli syntynyt vastapainoksi järkeä palvovalle katsantokannalle. Romantiikka korostaa tunteen merkitystä ja ihanteiden kaipuuta ja tahtoo antaa vallan mielikuvitukselle, joka luo haltioittavia ja värikkäitä kuvia, joita eivät ympäristö eikä elettyvä aika kahlitse.

Romantiikan valtaantulo herätti henkiin myös harrastuksen etupäässä Englannissa aikaisemmin viljeltyä haamulinna- ja kauhutarina-kirjallisuutta ja tähän aihepiiriin liittyvää balladirunoutta kohtaan. Romantiikan tuotteiden rehevässä kasvustossa ne muodostuivat pian omaksi harvinaista väriyhdistelmää kantavaksi lajiksi. Saksassa on alan kirjailijoista muistettavin E. T. A. Hoffman, ja Englannista taas voi mainita runoilija S. T. Coleridgen. Häntä nuorempi amerikkalainen runoilija *Edgar Allan Poe* saavutti psykologisesti erittelevää, melkein päteellisesti laskelmoivaa tekotapaa käyttäen kirjoittamillaan kauhukertomuksilla sekä loistavatyyliisillä kuoleman ehdottomuutta, ihannoivan, kaipaavan ja lohduttoman rakkauden surua sekä kauhua ja kauneutta heijastelevilla runoillaan maailmanmaineen.

Kun sijoitetaan Poe romantikkojen joukkoon, on syytä erityisesti korostaa hänen runoilijaolemuksensa yksilöllistä luonnetta. Ruotsalainen kirjallisuudentutkija prof. E. Wrangel (*Dikter och Diktaren*, s. 177) on sanonut Poeta ranskalaiseen Baudelaireen ja Balzaciin sekä ruotsalaiseen Almqvistiin verraten ”fantastisen subjektivismiin” edustajaksi. Poe oli tietoinen muotiin tulleen romantiikan eräiden tuotteiden liioittelun loisteliaan ulkokuoren useinkin peittämästä sisäisestä onttoudesta ja tyhjyydestä. Tämän hän on verhotusti ilmaissut runossaan *Romance*, jonka voisi käsittää parodiaksi, ei kuitenkaan jonkin nimeltä mainitun runoilijan tuotteesta, vaan lukuisista sisällyksettömistä runoista, joita tämän kauniin sanan merkeissä oli luotu.

R o m a n c e

*Romance säveliä rakastaa,
pää siiven alla uinahtaa,
kun vihreet lehdet väräjäää,
kaukainen järvi kimmeltää;
maalattu papukaija vain —
tuo lintu perhetuttava —
on ollut opettajanain,
näin opin ensi sanoja,
villissä metsässä uinaillen,
ma lapsi viisas, herttainen.*

*Taas iki Kondorvuodet nuo —
niin taivas järkkäi ylhäinen
kuin pauhatessa ukkosen,
ei aikaa turhaan suruun suo
ja tuijotukseen pilvien.
Kun siivet ajan viilentyin
sieluuni ryntää syvin syin,*

*tuo pieni hetki harppuineen
ja kielletyin nyt asioin!
Tois rikoksen se sydämeen,
jos soittelis en kanteloin.*

Italialainen kirjallisuudentutkija prof. Frederico Olivero onkin huomauttanut, että runossa sen komeista säkeistä huolimatta ei ole mitään asiallista sisällystä. Runossa *Eldorado* Poe osoittaa romanttisen ja kaukaisen "onnenmaan" (Eldoradon) saavuttamattomaksi.

Poe ei pysähtynyt runoutta luodessaan loisteliaan ulkoasun 'avoitte-
luun; hänen käsityksensä mukaan ulkonainen muoto oli sisäisen kau-
neuden heijastusta. Hänen parhaat runonsa ovat sisäisesti — mel-
keinpä kuin piilotajuisesti — tunnettuja ja elettyjä, siis totta sanan
vaativimmassa merkityksessä. On kuitenkin huomattava, ettei Poen ru-
noutta voi silti pitää "tunnustus"- tai "tilitys"-runoutena, sillä hän oli
liian kultivoitunut ja ylpeä kauneudenpalvoja langetaksensa tomuun ja
tuhkaan. Hän ei tahtonut kuvata sisäistä taistelua, vaan sen kirkasta-
maa totuutta ja kauneutta, jolla — vaikka se onkin esitetty yksilöllis-
esti nähtynä — on yleisempi kantavuus ja katoamaton eettinen arvo.
Kaikki taidekeinot on alistettu palvelemaan tätä päätarkoitusta. Niinpä
runojen luonnonkuvaus on niukkaa ja rajoitettua, ja luonto on Poen
runoissa tunnelmaa luovana ja tehostavana taustana, joka liittyy vä-
littömästi symbolistisiin ja tunnelmaa heijasteleviin runokuihin. Hyvänä
esimerkkinä voi mainita runossa *Ulalume* kuvatun, riippuvien pilvien
alla lepäävän, sumuisen ja demonien valtapiiriin kuuluvan "Weirin
metsän" kuihtuvine lehtineen ja usvan verhoamine lammikkoineen.

Norjalainen kriitikko Nils Kjaer sanoo Poen perusajatuksen voitavan
ilmaista siten, että kauneus on totuuden mittapuu. Romanttiseen käsityk-
seen perustuvan määritelmän taiteellisista pyrkimyksistään on Poe an-
tanut *Eurekassa*, missä hän sanoo:

"Niille harvoille, jotka minua rakastavat ja joita minä rakastan —
niille, jotka tuntevat, pikemmin kuin niille, jotka ajattelevat — uneksi-

joille ja niille, joille unet ovat ainoa todellisuus — lahjoitan tämän totuuksien kirjan, ei niiden totuuksien tähden, joita se sisältää, vaan sen kauneuden tähden, joka säteilee sen totuudesta ja tekee sen todeksi. Niille lahjoitan tämän kirjan, joka on yksinomaan taiteellinen luoma — sanokaamme sitä vaikka romaaniksi; tai ellei se ole liian vaateliasta, runoksi.”

Tämä Eurekassa määritelty taiteellinen pyrkimys ilmenee Poen suorasanaissakin tuotteissa, mutta ennen kaikkea runoissa. Runoilijana Poeta voisi oikeastaan sanoa symbolistiksi, joskaan hän ei harrastanut vapaata runomittaa, kuten 1870-luvulla muodostuneen symbolistisen koulukunnan edustajat. E. Shanks on kuitenkin sanonut, että Poen Ulalume on ensimmäinen suuri symbolistisen koulun runo.

Poen muotovalmiisiin ja loisteliaisiin runoihin ja aiheiden puolesta viimeistelyihin kertomuksiin viitaten on ihmetelty, miten Amerikassa, silloisessa uudisraivaajain maassa, on voinut syntyä sellainen, vanhan kulttuurimaaperän hedelmöittävää vaikutusta edellyttävä runoilijanero.

Tämän amerikkalaisen runoilijan hengelle kasvuvoimaa antanut maa-perä onkin Euroopassa; vanhan mantereen, lähinnä Englannin ja Ranskan, sekä klassillisen kirjallisuuden kulttuuriperintö on luonut mahdollisuudet hänen kehitykselleen. Siitä syystä häntä onkin ymmärretty Euroopassa, varsinkin Ranskassa, aikaisemmin ja paremmin kuin Amerikassa, missä on aluksi pikkumaisin ja pahansuovin keinoinkin yritetty vähentää hänen neroutensa merkitystä.

Poen suku, vanhemmat ja kasvatusisä *Koulunkäynti Englannissa*

Edgar Poe (Allan nimen hän sai kasvatusisältään) oli syntynyt Bostonissa Yhdysvalloissa 19 p:nä tammikuuta 1809. Runoilijan isä oli David Poe, synt. 1784, opiskellut lakia ja toiminut amatöörinäyttelijänä, ennenkuin hän meni naimisiin leskirouva Hopkinsin kanssa. Aviopuoli-

sot liittyivät yhdessä v. 1806 bostonilaiseen Federal Street teatteriin, missä isä työskenteli runoilijan syntymän aikoina. Heillä oli kaksi poikaa, William ja Edgar sekä tytär Rosalie. Näyttelijä David Poen isä oli Amerikan vapaussotaan osaaottanut kenraali David Poe, joka vanhoilla päivillään asui Marylandissa; hänen isänsä taas oli Irlannista siirtolaisena v. 1745 Amerikkaan muuttanut, Pennsylvaniassa asunut John Poe. Runoilija oli siis irlantilaista sukua.

Runoilijan äiti Elisabet Arnold oli syntynyt Englannissa 1787. Hän oli englantilaisen näyttelijän tytär ja muutti Amerikkaan 1796. Hänen ensimmäinen miehensä C. D. Hopkins kuoli 1805. Poen äiti oli etevä näyttelijätär ja laulajatar, kooltaan pieni ja hento, luonteeltaan herttainen; hänen sanottiin muistuttaneen ranskalaisen taiteilija Greuzen maalaamaa nuorta naista.

Tulevan runoilijan kohtalontie muodostui synkäksi jo lapsuudessa. Hänen äitinsä kuoli tuberkuloosiin 8 p:nä joulukuuta 1811, ja isä kuoli samaan tautiin muutama viikko myöhemmin. Poen perheen kohtalo herätti Richmondin säätyläisnaisten myötätuntoista huomiota, ja ryhdyttiin järjestämään orvoiksi jääneiden lasten tulevaisuutta. Poen Baltimoressa asuvat sukulaiset ottivat hoitoonsa 4-vuotiaan Williamin (hän kuoli 1831)¹, ja richmondilainen Mackenzie otti 1-vuotiaan Rosalien perheeseensä adoptityttäreksi (hän eli vuoteen 1874). Tupakkakauppias John Allan Richmondista otti Edgarin, koska hänellä itsellään ei ollut lapsia, ja adoptoi hänet sukunimelleen. Vaikka kauppias Allan ei aluksi ollutkaan erittäin hyvissä varoissa, saattoi hän kuitenkin antaa Edgar Poelle kunnollisen kasvatuksen.

Mikäli voi päätellä, oli Edgar yliherkkä jo lapsena. Näyttää siltä, että isän ja äidin sairaus ja kuolema jätti pysyvän vaikutuksen hänen varhain kehittyneeseen luonteeseensa. Vaikka kasvatusta Frances Kee-

¹ William Poe, runoilijan veli, kirjoitti myös runoja, joita T. O. Marbet on 1926 julkaissut nimellä Poe's brother. The Poems of William Henry Leonard Poe. New York 1926.

ling Allan, synt. Valentine (1784—1829), oli Edgarille hyvä ja hellä, ja Edgar rakasti ja kunnioitti häntä suuresti, tunsikin herkkämielinen lapsi siitä huolimatta usein olevansa vieraassa kodissa, jossa hyvyyttä osoitettiin häntä kohtaan paremminkin velvollisuudentunnosta kuin rakkaudesta. Erinomaiseen kasvatustaiteensa, jolla Edgarin mielessä oli oikean äidin asema, oli hän kiintynyt monin verroin enemmän kuin kasvatusisäänsä — Englannista, Yorkshirestä, siirtolaisena muuttaneeseen John Allaniin, jonka aistillisuus ja uskottomuus avioliitossa ei kasvatuspojalta, hänen vanhemmaksi vartuttuaan, jäänyt huomaamatta. Poika asettiinkin sisimmässään kasvatustaiteensa puolelle kasvatusisäänsä vastaan; rouva Allan toimi taas sovittelijana kasvatusisän ja pojan välillä; Marie Bonaparte onkin viitannut Oidipus-kompleksiin. M. Bonaparte — *Edgar Poe*, II ss. 509—511.). Pian Edgar Poe käsitti Mrs Allanin olevan hänelle kaikki kaikessa ja hänen asemansa perheen jäsenenä olevan täydellisesti kasvatusäidin ansiota.

Mrs Allan oli hyvin uskonnollinen, ja hän luki Edgarille raamattua ja vei hänet usein mukanaan kirkkoon. Frances Allanin uskonnollisuus on tehnyt Edgariin syvän vaikutuksen. Poe näyttää tarkoin tunteneen raamatun, sekä vanhan testamentin kertomukset että uuden testamentin apokalyptiset kirjat, ja niistä on havaittavissa runsaasti vaikutteita hänen runoissaan. John Allan oli sitävastoin lähinnä ensyklopedistisen suunnan kannattaja ja tahtoi antaa tulevalle runoilijalle oman vapaamielisen maailmankatsomuksensa. — Edgar Poe kävi Richmondissa lyhyen ajan William Evingin koulua ollessaan 6-vuotias.

Kesällä 1815 matkusti kauppias John Allan perheineen Lontooseen liikeasioissa. Virginialainen Richmondissa toimiva Ellis & Allanin tupakkaliike perusti Englantiin Allan & Ellis nimisen liikkeen, jonka hoitajaksi John Allan tuli. Edgar Poe sai nyt käydä koulua Englannissa, ensin Lontoossa Misses Dubourgin koulussa Sloane Streetin varrella ja myöhemmin tohtori Bransbyn koulussa (Manor House) Stoke Newingtonissa Lontoon lähellä. Poen koulun täysihoitolamaksu oli 60 dollaria vuodessa. Tämän summan John Allan maksoi useimmissa pienissä

Poen parhaat runot ovat kirkkaimpia helmiä maailmankirjallisuudessa

EDGAR ALLAN POE

Rakkauden ja kuoleman lauluja

Kuuluisa amerikkalainen kauhu- ja jännityskertomusten kirjoittaja on ollut myös runoilijanerö. Sellaiset loistavat runot kuin "Korppi", "Kellot", "Ulalume" tai ylimaallista rakkautta ilmentävä "Annabel Lee" ovat korkealaatuista, sisäisellä kauneudellaan ihastuttavaa ja muotovalmiiksi hiottua taidetta. Rakkaus ja kuolema ovat Poen runouden aihepiirin näkyvimmit tunnusmerkit. Runoilijan oman elämän kohtalon soinnut helähtävät vaikuttavina hänen harpustaan.

Amerikan suuren runoilijan parhaat runot ovat nyt saatetut niiden arvoa vastaavaan suomenkieliseen asuun. Suomentajan kirjoittamasta runoilijan elämäkertaesityksestä selviää osa hänen runoutensa "Nevermore!" — ei koskaan enää — tunnustuksen salaisista syistä. Siihen liittyvässä tutkielmassa "Poen runojen maailma" esitetään hänen runoutensa maailmankirjallisuudesta saamat runsaat vaikutteet.

Elämäkertaesitykseen liittyvät kuvat tuovat suuren amerikkalaisen runoilijan suomalaista lukijaa lähemmäksi.

